

Rumkale ve Halfeti, sahip olduğu doğal ve tarihi güzellikleriyle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin önemli tarih ve turizm merkezleridir. Bölgenin tarihi devirlerden simgeler taşıyan hafızası ve kültürel zenginliği son yıllardaki turizm ile daha görünür hale geldi. Ancak bölgenin tarihi zenginliğini ve geçmişten günümüze gelen kültür mirasını bütün yönleriyle ele alan müstakil bir eserin yazılmamış olması ciddi bir eksiklik olarak göze çarpmaktaydı. Söz konusu eksikliği bir nebze olsun gidermek için Rumkale ve Halfeti'nin tarihini bir arada ele alan bu çalışmayı hazırladık.

Bu eserde, Rumkale ve Halfeti'nin Ortaçağ'dan günümüze kadar geçirdiği siyasî, idarî, dinî, askerî, mimarî, sosyal ve ekonomik tarihi bir bütün halinde ele alınmaktadır. Ortaçağ'ın temel başvuru eserlerine ve Osmanlı ile Cumhuriyet arşivi kaynaklarına göre hazırlanan çalışmada, bölgenin tarihi süreci ve kültür envanteri, alanın uzman akademisyenleri tarafından incelenerek değerlendirildi. Eserin, bölgenin kültürel zenginliğini ortaya çıkaracak yeni çalışmalara ufuk açması ve bu alanda çalışacak araştırmacılara yol gösterecek bir başvuru kaynağı olması en büyük temennimizdir.

ISBN 978-605-196-758-5

ÇİZGİ KİTABEVİ

www.cizgikitabevi.com
/cizgikitabevi

Ortaçağ'dan Günümüze
Rumkale ve Halfeti
EDİTÖR
DOÇ. DR. YASİN TAŞ
ÇİZGİ

Ortaçağ'dan Günümüze

Rumkale ve Halfeti

EDİTÖR
DOÇ. DR. YASİN TAŞ

ORTAÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE
RUMKALE ve HALFETİ

Editör
Doç. Dr. Yasin TAŞ

ORTAÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE
RUMKALE ve HALFETİ

Editör
Doç. Dr. Yasin TAŞ

çizgi
KİTABEVİ

Çizgi Kitabevi Yayınları: 1320
Tarih

Genel Yayın Yönetmeni
Ramazan Arlı

©Çizgi Kitabevi
Mart 2022

ISBN: 978-605-196-758-5
Yayıncı Sertifika No:52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -
Editör
TAŞ, Yasin
ORTAÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE
RUMKALE ve HALFETİ

Bu kitap Halfeti Belediyesinin katkılarıyla hazırlanmıştır.

Baskıya Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

Baskı: Sebat Ofset
Sertifika No: 46039
Cilt: Göksu Cilt

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah. | Alemdar Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1 | Çatalçeşme Sk. No:42/2
Meram/**Konya** | Cağaloğlu/**İstanbul**
(0332) 353 62 65 - 66 | (0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com
/ cizgikitabevi

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 9
ÖNSÖZ 11

ORTAÇAĞ'DA RUMKALE ve HALFETİ

ORTAÇAĞ'DA RUMKALE TARİHİ (KAL'ATÜ'L-MÜSLİMİN XI ile XV. YÜZYILLAR ARASI) 15
Prof. Dr. Kazım PAYDAŞ

MEMLUKLAR ZAMANINDA RUMKALE 35
Dr. Öğr. Üyesi Efe DURMUŞ

OSMANLI DÖNEMİNDE RUMKALE ve HALFETİ

XVI. YÜZYILDA RUMKALE 53
Prof. Dr. H. Basri KARADENİZ

XVI. YÜZYILDA BİR GÜNEY-DOĞU ANADOLU KASABASI: RUMKALE ŞEHRİ 81
Prof. Dr. Ali YILMAZ

XVI. YÜZYILDA BİR GÜNEY-DOĞU ANADOLU KASABASI OLAN RUMKALE'DE EĞİTİM 97
Prof. Dr. Ali YILMAZ

RUMKALE KAZASI ZAVİYELERİ 107
Doç. Dr. Yasin TAŞ

RAKKA AHKÂM DEFTERLERİNDE
RUMKALE KAZASINDAN PAYITAHTA YANSIYAN VERGİ DAVALARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ..... 131
Prof. Dr. Mehmet Emin ÜNER

XVII.-XIX. YÜZYILLARDA RUMKALE KAZASINDA ASAYİŞ SORUNLARI, EŞKIYALIK OLAYLARI ve ALINAN TEDBİRLER... 155
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali TÜRKMENOĞLU
Abdulvahap SAĞIR

OSMANLILAR ZAMANINDA FIRAT KIYISINDA ÖNEMLİ BİR LOJİSTİK MERKEZİ: RUMKALE 173
Doç. Dr. İsmail ALTINÖZ

TARİHTE "RUMKALE MERKEZ YERLEŞİMİ" 183
Doç. Dr. Ahmet KÜTÜK

ARŞİV BELGELERİNE GÖRE ESKİ HALFETİ ULU (MERKEZ) CAMİİ ve BANİSİ LATİFZÂDE MEHMED EFENDİ..... 213
Doç. Dr. Yasin TAŞ

OSMANLI DÖNEMİNDE HALFETİ BÖLGESİ KÖY CAMİLERİ 235
Doç. Dr. Yasin TAŞ

HALEP VİLÂYET SALNAMELERİNE GÖRE RUMKALE KAZASI..... 253
Merve KILIÇ

OSMANLI BÜROKRASİSİNDE RUMKALELİ (HALFETİ) MEMURLAR..... 273
Abdulvahap SAĞIR

TANZİMAT DÖNEMİNDE RUMKALE KAZASI'NDA AŞK, TÖRE ve İHTİDA ÜÇGENİNDE BİR KIZ KAÇIRMA HADİSESİ..... 287
Doç. Dr. Yasin TAŞ

HALFETİ'DE KAMU YÖNETİMİNDE İSTİKRAR ARAYIŞI SÜRECİNDE TOPLUMSAL HAYAT (SENE; 1900-1908) 311
Doç. Dr. Tahir ÖĞÜT

CUMHURİYET DÖNEMİNDE HALFETİ ve KÜLTÜR VARLIKLARI

HALFETİ OKUMALARI..... 333
Mehmet KURTOĞLU

HALFETİ HALKODASI'NIN KURULUŞ YILLARI (1940-1941) ve CUMHURİYET DEĞERLERİ BAĞLAMINDA ETKİNLİKLERİ.... 341
Doç. Dr. Gülşah ESER

CUMHURİYET DÖNEMİNDE HALFETİ'DE İDARÎ ve SİYASÎ GELİŞMELER (1954-1999) 355
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Halil TANIK

SOSYAL DAYANIŞMANIN BİR ÖRNEĞİ OLARAK HALFETİ'DE DERNEKLER (1971-1974) 395
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Halil TANIK

HALFETİ ULU CAMİ'NİN MİMARİ OLARAK İNCELENMESİ ve DEĞERLENDİRİLMESİ 415
Doç. Dr. Gül GÜLER
Doç. Dr. Mustafa GÜLER

GELENEKSEL HALFETİ EVLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME 459
Mustafa TOPALAN

HALFETİ İLÇESİ TAŞINMAZ MİMARİ KÜLTÜR VARLIKLARI ENVANTER ÇALIŞMASI 479
Doç. Dr. Mustafa GÜLER
Doç. Dr. Gül GÜLER

HALFETİ'DE BULUNAN ARKEOLOJİK MERKEZLER 501
Prof. Dr. Bahattin ÇELİK

HALFETİ'DE BULUNAN ARKEOLOJİK MERKEZLER

Prof. Dr. Bahattin ÇELİK*

Halfeti, Şanlıurfa'nın 112 km batısında, Fırat'ın kenarında yer alan eski bir ilçedir. İlçe toplam 44 köyden oluşur. Yüzölçümü 646 km²'dir. Halfeti ilçesi daha çok kalker kaya formasyonuna sahiptir. Bu nedenle bozkır alanları daha fazladır. Tarım alanı da son derece azdır. 2011 yılında Şanlıurfa İl ve İlçeleri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri kapsamında Halfeti'de bulunan tüm köyler ve bu köylerin kırsalı incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda pek çok arkeolojik yerler tespit edilmiştir. Bu çalışma, tespit edilmiş bu arkeolojik yerlerin nerelerde olduğunu, neler olduğunu ve hangi dönemlere tarihlendirildiği bilgisini verecek bir çalışma olacaktır. Arkeolojik merkezlerin tespit edildiği yerler aşağıda sıralanmıştır.

1. Beyburcu Köyü Antik Yerleşimi

Beyburcu Köyü Halfeti'nin 41 km doğu ucunda bulunmaktadır. Beyburcu Köyü'nün içinde Roma ve Bizans döneminden kalma taş yapılar bulunmaktadır. Bu yapılardan ilki bir duvar kalıntısı olup halen üst yapısındaki silmelerine kadar sağlam olarak günümüze kadar gelmiştir. Yapının ne olduğu hakkında bilgimiz yoktur. Ancak bu yapının üst silmelerinden üçgen çatılı bir yapı olduğunu söyleyebiliriz. Bu tarz üçgen çatılı yapılar, Roma ve Bizans döneminde tapınak ve kilise olarak kullanılmıştır. İkinci yapı ise taş bir kemer yapısıdır. Bu yapı da yine Roma veya Bizans dönemine ait olup olasılıkla büyük bir yapının günümüze kadar gelmiş bir kemeridir. Beyburcu Köyü'nün altında, yapılan çalışmalarda pek çok kaya mezarı tespit edilmiştir. Bu kaya mezarlarının ana kaya oyularak oluşturulduğu ve her bir kaya mezarının pek çok defa kullanıldığını ve bunların her birinin o dönemin bir aile mensubuna ait olduğunu söylemek gerekir. Beyburcu Köyü'nde ayrıca yukarıda sayılmış olan yapıların taşlarının getirildiği taş ocaklarına da köyün yer aldığı tepenin kayalık yamaçlarında rastlanmıştır.

* Iğdır Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi, bahattin.celik@igdir.edu.tr

Beyburcu Köyü'nün 2011 Yılındaki Genel Görünümü.

Beyburcu Köyü içinde bulunan Taş Duvar Kalıntısı.

Beyburcu Köyü İçinde Bulunan Taş Kemer Kalıntısı.

Beyburcu Köyü'nde Bulunan Kaya Mezarları

2. Bulaklı Köyü Nekropolü

Bulaklı Köyü, Halfeti ilçesinin 24 km güneyinde yer alır. Burada yapılan araştırmalar sonucunda, Roma dönemine tarihlendirilen kaya mezarları tespit edilmiştir. Bu kaya mezarlarına bakıldığında çok iyi bir işçilikle yapılmış olduklarını görmekteyiz. Bulanık köyünün kayaçları pürüzsüz kireçtaşından (halk arasında sabun taşı da denir) olduğundan kaya mezarları çok iyi bir işçilikle yapılmışlardır. Bazı kaya mezarları beşik tonozlu bazıları arkosoliumları üçgen biçimli veya yarım daire şeklinde yapılmışlardır. Mezar odalarında genellikle 3 veya 6 adet arkosolium bulunur. Bazı arkosoliumlar derin ve beşik kemerli yapılmış olduğundan bu alanlarda 3 adet lahit oyuğu yer almaktadır. Yapılan çalışmalarda lahit kapaklarına ait izlere rastlanmamıştır. Muhtemelen bu lahit oyukları yassı lento taşlarla kapatılmış olmalıdır. Bulaklı köyünün yakınlarında bulunan fıstık bahçesinin içinde yer alan bu nekropol, muhtemelen şu anda Bulaklı köyünün altında bulunan antik bir yerleşimin mezarlık alanı olmalıdır. Ayrıca, Bulaklı Köyü nekropol alanında orta Paleolitik döneme tarihlenen bir levallois mızrak ucuna rastlanmıştır. Bu durum Bulaklı Köyü ve çevresinin 250 bin yıldan bu ya insanlar tarafından kullanıldığını bize göstermektedir.

Bulaklı Köyü ve girişinde yer alan yamaçtaki Kaya mezarlarından genel görünü.

Bulaklı Köyü Nekropolünden Beşik Tonozlu Bir Kaya Mezarı.

Bulaklı Köyü Nekropol alanından başka bir kaya mezarı örneği.

3. Çakallı Höyüğü

Çakallı Köyü, Halfeti ilçesinin 24,5 km kuzeydoğusunda günümüzde Fırat Nehri'nin kenarında yer alır. Höyük, Çakallı Köyü'nün kırsalında bulunmakta olup, Fırat Nehri'nin holosen sekileri üzerinde bulunan oldukça küçük ve yayvan bir höyüktür. Hemen kuzeyinden Fırat Nehri geçmektedir. Höyüğün üzerinde yer yer fıstık ağaçları dikilmiştir. Etrafı ise fıstık tarlaları ile çevrilidir. Etrafında ve üzerinde herhangi bir yerleşim alanı bulunmamaktadır. Höyük üzerinde yapılan incelemelerde, Demir Çağı, Roma ve Bizans dönemine ait seramik parçalarına, mozaik tesseralarına ve çakmaktaşından amorf parçalara rastlanmıştır.

Çakallı Köyü kırsalında bulunan höyüğün ve Fırat Nehrinin genel görünümü.

Çakallı Köyü kırsalında bulunan höyükten bezemeli bir kap parçası.

4. Duraklı Köyü Nekropol Alanı

Halfeti ilçesinin 6 km kuzeyinde köyün kuzey bölümünde yer almaktadır. Köyün hemen kuzeyinde bulunan nekropol alanı ve sarnıçlar kalkerli bir arazide yer almaktadır. Esas yerleşim alanı ise muhtemelen güncel köy yerleşimi altında kalmıştır. Nekropol alanı köy yapılaşması nedeni ile tahrip olmaktadır. Alanda çok sayıda bulunan kaya mezarlarının bir kısmı kaçak kazılar ile ortaya çıkarılmış, bir kısmı ise toprak altındadır. Kaya mezarlarının bulunduğu kalkerli bölge esas nekropol alanıdır. Yerleşim yeri ise, kalıntı kalmamasına rağmen bugünkü Durak Köyü altında olduğu sanılmaktadır. Defineciler tarafından açılan bir mezarda insan kemikleri bulunmuştur. Yine aynı mezar içerisinde papatya motifi yer almaktadır. Nekropol alanında kalker taban üzerinde iki adet kuş figürü (olasılıkla güvercin) görülmüştür. Alanda çok sayıda sarnıç ve küçük su havuzları bulunmaktadır. Köyün hemen güneyinde, asfalt yolun kenarında kalker ana kayaya oyularak yapılmış adak taşı bulunmaktadır.

Duraklı Köyü Kuzeyinde yer alan merdivenli Kaya Mezarı Girişi.

Ana Kayaya oyulmuş Lahit şeklinde çift arkosoliumlu kaya mezarı.

5. Dutluca Köyü Beyaz Kıraç Mevkii

Dutluca Köyü'nün 500 m doğusunda yer alan Beyaz Kıraç mevkiinde iki yüzeyli el baltaları, levallois çekirdekler, lavallois uçlar ve kenar kazıyıcılar ele geçmiştir. Bu buluntular günümüzden 600 bin ile 250 bin yıl öncesine ait olup bölgenin bu tarihlerde insanlar tarafından geçici olarak konaklanmış bir bölge olduğunu göstermektedir.

Dutluca Köyü Beyaz Kıraç Mevkiinin Genel Görünümü

Beyaz Kıraç Mevkii'de Tespit edilmiş bir İki Yüzeyli El Baltası.

6. Eskihisar Kilise Kalıntısı

Eskihisar Köyü'nün içinde kilise kalıntılarına ait gamalı haçlı kireçtaşından bir vaftiz taşı, Bizans dönemine tarihlendirilen sütun kaidesi ve sütun başları, tessera taşları ve temel taşları tespit edilmiştir.

Eskihisar Köyü'nün Genel Görünümü.

Eskihisar Köyü içinde bulunan kilise kalıntısına ait sütun başları ve kaideleri.

Eskihisar Köyü içinde bulunan kilise kalıntısına ait gamalı haçlı vaftiz kurnası.

7. Gülaçan Köyü Nekropol Alanı

Halfeti köyünün 30 km kuzeydoğusunda yer alır. Nekropol alanı köyün güneybatısında yer alır. Kaya mezarları köyün güneybatısından başlayıp, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan kalkerli yamaçlar boyunca uzanmaktadır. Gülaçan Köyü'nün güneyinden akan dere yatağının batı yamaçlarındadır. Kaya mezarlarına bakıldığında, Roma Dönemi' ne ait birçok kaya mezarı yer almaktadır. Mezarların büyük çoğunluğu kaçak kazılarla açılmış durumdadır. Ancak sayıları çok az olsa da sağlam durumda olan mezarlar da bulunmaktadır. Mezarlar tek odalı mezarlardan ibarettir, merdivenli bir girişleri vardır. Çoğunun içinde üçer arkosolium bulunur. Ancak bir tanesinde dokuz mezar bulunmuştur. Alanda iki adet su sarnıcına da rastlanmıştır.

Gülaçan Köyü'nün güneybatısında yer alan kaya mezarı girişi.

Gülaçan Köyü'nün güneybatısında yer alan kaya mezarının iç bölümü.

8. Günece Köyü Nekropol Alanı

Halfeti ilçesinin 24,5 km batısında yer almaktadır. Nekropol alanı köyün yamaçlarında kayalık zeminde yer almaktadır. Kaya mezarlarına bakıldığında bunların giriş kısmına merdivenle inildiği ve içlerinde genellikle 3 veya 6 arkosolium bulunduğu görülür. Arkosoliumlar genelde beşik tonozlu ve derin yapılmakta, bunu sonucunda da her arkosoliumda en az üç kline bulunmaktadır. Bazı kaya mezarlarının içinde Süryanice yazıtlara rastlanmıştır. Bunların yayın çalışmaları devam etmektedir. Bazı kaya mezarlarında da süslemelere rastlanmaktadır. Bu kaya mezarlarının çoğu erken Hristiyanlık dönemine aittir. Bu nekropol alanın yerleşimi olasılıkla günümüzde Günece Köyü'nün altında yer almaktadır.

Günece Köyü'nün yamaçlarında yer alan kaya mezarlarının genel görünümü.

Günece Köyü'nün yamaçlarında yer alan kaya mezari girişi.

Günece Köyü'nün yamaçlarında yer alan kaya mezarlarının içten görünümü.

Günece Köyü'nün yamaçlarında yer alan bezemeli kaya mezarlarının görünümü.

Günece Köyü'nün yamaçlarında yer alan bezemeli kaya mezarlarının görünümü.

9. Gürkuyu (Nuhrut) Höyüğü

Halfeti'nin 30 km doğusunda yer almaktadır. Höyük, Görkuyu (Nuhrut) Köyü'nün içinde yer alan küçük bir höyüktür. Üstünde bir su deposu yer almaktadır. Höyüğün yamacında aynı zamanda köy mezarlığı da bulunmaktadır. Höyükte yapılan incelemelerde, Erken Tunç çağı, Demir Çağı, Hellenistik dönem, Roma ve Bizans dönemlerine ait seramikler ele geçmiştir.

Gürkuyu (Nuhrut) Höyüğünün genel görünümü.

Gürkuyu Höyüğü'nden metalik görünümlü Erken Tunç Çağı Seramik parçası.

Gürkuyu Höyüğü'nden Çakmaktaşından küçük bir Yuvarlak Kazıyıcı.

10. Gürkuyu (Nuhrut) Nekropol Alanı

Gürkuyu Köyü yakınında yer alan bir fıstık bahçesinin kenarında lahitlerin ve lahit kapaklarının bulunduğu bir nekropol alanına rastlanmıştır. Bu nekropol alanında ana kayaya oyulmuş lahitler ve bu lahitlerin üstünde kırılmış halde lahit kapakları yer almaktadır. Bazı lahit kaplarında stilize haç motifi bulunmaktadır. Olasılıkla Roma ve Bizans dönemine ait olan bu lahitler bölgenin bu dönemde zengin bir yer olduğunu göstermektedir.

Gürkuyu Nekropol Alanının Genel Görünümü.

Gürkuyu Nekropol Alanından bir Lahit ve lahit kapağının Görünümü.

Gürkuyu Nekropol Alanından küçük bir lahit ve lahit kapağının görünümü.

Gürkuyu Nekropol Alanından stilize haç biçimli bir lahit ve lahit kapağının Görünümü.

11. Gürkuyu (Norhut) Kilisesi

Nuhrut Kilisesi Gürkuyu Köyü'nün yanında yer almaktadır. Kilise kalıntısının büyük bir bölümü sağlam olarak günümüze kadar gelmiştir. Apsis bölümüne ait duvar bölümü yıkılmış olup giriş bölümü sağlamdır. Ayrıca ön cephede yer alan çatı alınlığının varlığı bu yapının üçgen çatılı bir yapı olduğunu göstermektedir. Kilisenin yanında bazı yapı kalıntılarının temelleri de yer almaktadır. Ama bunların ne oldukları tam olarak anlaşılamamıştır. Burada yapılan yüzey incelemelerinde bol miktarda çatı kiremidi ve Bizans dönemine tarihlendirilecek seramik parçaları ele geçmiştir. Bu kilise yapısı Gürkuyu Höyüğü, Gürkuyu Nekropolü ile birlikte değerlendirildiğinde bölgedeki en zengin ve büyük yerleşimlerden biri olduğu anlaşılmaktadır.

Nuhrut Kilisesinin Gürkuyu Höyükten Genel Görünümü.

Nuhrut Kilisesinin Apsis bölümünün doğudan görünümü.

Nuhrut Kilisesinin lentolu ve gamalı haçlı giriş bölümünün batıdan görünümü.

12. Hilallı Köyü Bozok Mezrası Nekropol Alanı

Halfeti ilçesinin 27,5 km doğusunda yer almaktadır. Bozok mezrasının çevresinde antik yapı kalıntıları ile nekropol alanı tespit edilmiştir. Nekropol alanında merdivenle inilen girişlere sahip kaya mezarları yer almaktadır. Bu kaya mezarlarının içinde 3 arkosolium bulunmaktadır. Antik yerleşimin Bozok mezrasının altında olduğu tahmin edilmektedir.

Hilallı Köyü Bozok Mezrasının Genel Görünümü.

Bozok Mezrasında yer alan merdivenli girişi olan kaya mezarlarının görünümü.

13. Kantarma Köyü Antik Yerleşimi

Kantarma Köyü, Halfeti ilçesinin 26,5 km kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Kantarma Köyü antik yerleşime ait kalıntılar günümüzde halen köyün güneyinde görülmektedir. Sadece Bizans dönemine ait kemerli bir yapı günümüze kadar gelebilmiştir. Bu kemerli yapı köyün girişinde Halfeti-Bozova yolunun üzerinde bulunmaktadır. 1981 yılında tescil edilmiş olan bu yapının Selçuklu dönemine ait bir han yapısı olduğu öne sürülmektedir. Ancak yapıya teknik yönden bakıldığında daha çok Bizans dönemine ait bir mimari üslupla yapıldığı görülmektedir. Aralarında 1 m. mesafe olan bu kemerlerin üstüne lentolar yerleştirilerek büyük bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Yapının güneydoğu ucunda kemerli bir giriş kapısı bulunmaktadır. Yapının çevresinde yapılan incelemelerde Roma ve Bizans dönemine ait çatı kiremidi ve seramik parçalarına rastlanmıştır.

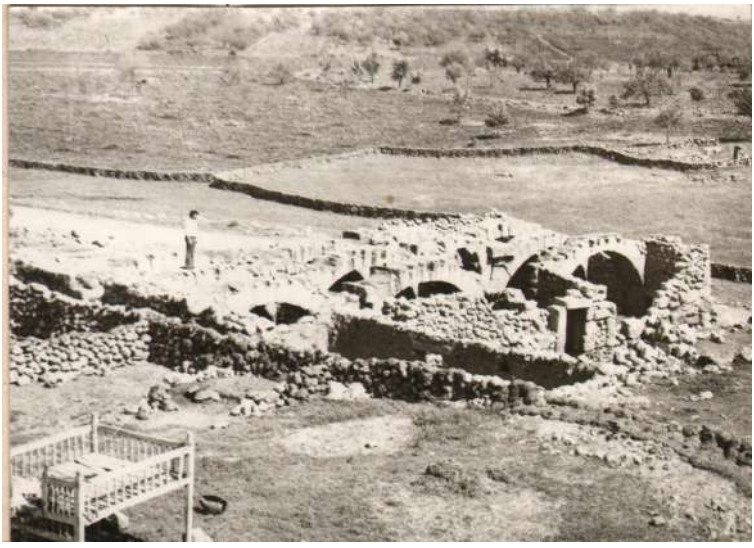

1981 yılında çekilmiş Kantarma Köyü Yapısının Görünümü.

2011 yılında çekilmiş Kantarma köyü yapısının görünümü.

2011 yılında çekilmiş Kantarma Köyü'ndeki yapının küçük kemerli girişi.

14. Kayalar (Keferhan) Antik Yerleşimleri

Halfeti ilçesinin 27,5 km kuzeyinde yer alır. Kayalar Köyü'nde iki antik yerleşim kalıntısına rastlanmıştır bunlardan biri köyün içinde diğeri ise köyün yakınında yer alan bir fıstık bahçesinin kenarında bulunmaktadır. Köyün içindeki yerleşim alanı büyüktür. Diğer köyün yakınındaki yerleşim ise yaklaşık 2 dönümlük bir alana sahiptir. Her iki antik yerleşimde su sarnıçları, taş ocakları, şıra yapımında kullanılan kurnalar, büyük işlenmiş taş bloklar, Roma ve Bizans dönemine ait seramik parçalarına rastlanmıştır.

Kayalar (Keferhan) Köyü içindeki Antik Yerleşimin görünümü.

Kayalar (Keferhan) Köyü içindeki Antik Yerleşimin taş yapıları.

Kayalar (Keferhan) Köyü yakınında yer alan ikinci Antik Yerleşimin görünümü.

15. Macunlu Köyü Nekropol Alanı

Halfeti ilçesinin 35,5 km doğusunda bulunur. Macunlu Köyü'nün çevresinde iki farklı Nekropol alanı tespit edilmiştir. Muhtemelen bu nekropollerin antik yerleşimi Macunlu köyünün altında kalmıştır. Bu alanlarda kaya mezarları bulunmaktadır. Kaya mezarlarına girişi merdivenlidir. Genellikle içinde üç arkosolium bulunur. Bu arkosoliumlar da genellikle üçgen çatı alınlığı şeklinde yapılmışlardır. Kaya mezarları Roma dönemine aittir.

Macunlu Köyü Nekropol Alanından Bir Kaya Mezarı Girişi.

Macunlu Köyü Nekropol Alanından Bir Kaya Mezarının iç bölümü.

Macunlu Köyü Nekropol Alanından Lahit Tipi Kaya Mezarının görünümü.

16. Özmüş Köyü Kaletepe Mevkii

Halfeti ilçesinin 19 km doğusunda yer almaktadır. Özlüce Köyü'nün 1 km güneyinde kayalık bir tepenin üstünde bulunmaktadır. Yerleşim bir kale görünümünde olup içinde yapı kalıntıları vardır. Kale görünümüne sahip bu yerleşimde ele geçen siyah astarlı ve kırmızı astarlı seramikler Hellenistik döneme tarihlendirilmektedir.

Özmüş Köyü Kalatepe Mevkinin Genel Görünümü

Özmüş köyü Kalatepe Mevkinin içinde yer alan yapı kalıntıları.

Özmüş Köyü Kalatepe Mevkii'den Siyah Astarlı Seramik parçası.

17. Özmüş Köyü Kayaaltı Sığınakları

Halfeti'nin 19 km doğusunda yer alan Özmüş Köyü'nün kırsalında yer almaktadır. Kayalık bir tepenin yamacında yer alan Kayaaltı sığınaklarının sekisinde ve önünde yer alan tarlada yoğun miktarda çakmaktaşından aletler ele geçmiştir. İki Yüzeyli El Baltaları, kenar kazıyıcılar ve uçlar ele geçen buluntular arasındadır. Kayaaltı sığınakları buluntuları Alt ve Orta Paleolitik döneme tarihlenmektedir.

Özmüş Köyü kırsalında bulunan Kayaaltı sığınaklarının görünümü.

Özmüş Köyü Kayaaltı sığınağından ele geçen bir İki Yüzeyli Alet.

18. Saylakkaya Köyü Hamurkesen Mevkii

Halfeti ilçesinin 17 km kuzey doğusunda yer almaktadır. Hamuskesen Mevkii Saylakkaya'nın kısalında bulunmaktadır. Burada yapılan incelemelerde antik bir yerleşim alanı ve bu yerleşime ait kayaya oyulmuş bir ahır yapısı tespit edilmiştir. Ayrıca duvar kalıntıları, lahitler, sarnıçlar ve Roma, Bizans dönemine ait seramikler de ele geçmiştir.

Saylakkaya Köyü Hamurkesen Mevkii Antik Yerleşimin Genel Görünümü.

Hamurkesen Mevkii yerleşiminde yer alan aka kayaya oyulmuş bir ahır yapısı.

Hamurkesen Mevkii yerleşiminde yer alan ahır yapısının içten görünümü.

19. Saylakkaya Köyü Su Sarnıçları

Halfeti ilçesinin 17 km kuzeydoğusunda yer almaktadır. Saylakkaya Köyü'nde yapılan incelemelerde onlarca armut formunda su sarnıcına, bir kilise kalıntısına ve pek çok yapı kalıntısına ait büyük kesme taşlara rastlanmıştır. Su sarnıçlarının çok sayıda yapılmış olması buranın eski bir Bizans yerleşimi olduğunu göstermektedir. Muhtemelen şıracılık konusunda uzmanlaşmış oldukları ve sarnıçların da bu şıracılık ve su ihtiyacı için yapılmış oldukları düşünülmektedir.

Saylakkaya'da yer alan Su Sarnıçlarının genel görünümü.

Saylakkaya'da yer alan Su Sarnıçlarından birinin görünümü.

Saylakkaya'da yer alan tahılı kabuklarından ayıran madarın genel görünümü.

20. Yukarı Göklü Kasabası Höyüğü ve Nekropolü

Halfeti ilçesinin 22 km kuzeydoğusunda yer almaktadır. Höyük oval biçimli olup güneye doğru yayvanlaşmaktadır. Bölgenin büyük höyüklerindendir. Ancak günümüzde tamamen belde yerleşimi altında kalmıştır. Höyüğün yamaçlarında ve üzerinde yoğun bir yapılaşma vardır. Belde höyük yamaçları boyunca yayılım göstermektedir. Höyüğün tepe noktasından yamaca doğru küçük bir alanda görülen höyük toprağı üzerinde; Kalkolitik Dönem, Erken Tunç, Orta Tunç, Demir Çağı, Hellenistik, Roma ve Bizans Dönemlerine ait çanak çömlek parçalarına rastlanmıştır.

Yukarı Göklü kasabası çevresinde Erken Tunç çağına ve Roma dönemine ait iki ayrı nekropol alanı bulunmaktadır. Erken Tunç çağına ait nekropol alanında Şanlıurfa Müzesi tarafından yapılan kazılarda Erken Tunç Çağına ait mezar kapları ve tunç iğneler ele geçmiştir. Roma dönemine ait olan nekropol alanında ise lahit şeklinde arkosoliumlu kaya mezarı ve merdiven girişli üç arkosoliumlu kaya mezarları tespit edilmiştir. Ayrıca bu nekropol alanında taş ocaklarına da rastlanmıştır.

Yukarı Göklü Höyüğünün genel görünümü.

Yukarı Göklü Höyüğü'nden Erken Tunç Çağına ait Metal Taklitli Kap parçası.

Yukarı Göklü kasabasında Roma dönemi merdiven girişli kaya mezarları.

Yukarı Göklü kasabası Roma dönemi lahit tipi arkosoliumlu kaya mezarları.

Halfeti ilçesi arkeolojik merkezler yönünden Şanlıurfa ilinde çok az ören yerine sahip bölgelerden biridir. Bunun başlıca nedeni bölgedeki su kaynaklarının az oluşundan kaynaklanmaktadır. Halfeti ilçesinde Fırat Nehri kenarında yer alan bölgeler hariç hemen hemen hiçbir yerde kaynak suyu bulunmamaktadır. Üstelik Fırat Nehri kenarında yer alan bölgeler de kayalık uçurumları olan derin vadiler olduğundan yerleşime uygun yerler değillerdir. Antik dönemlerde bölge halkının çoğunluğu yağmur suyuyla dolan su sarnıçları ile idare etmek zorundaydı. Bölgede suyun az olması nedeniyle arkeolojik yerleşim sayısı da buna bağlı olarak yaklaşık 20 civarındadır. Höyük sayısı da çok olan bu bölgede Yukarı Göklü ve Gürkuyu Höyüğü dışında pek dikkate değer höyük bulunmamaktadır. Bu höyüklerde genellikle eski kervan yolları üzerinde yer alan höyükler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle, Gürkuyu Höyüğü ve Yukarı Göklü Höyüğü'nün günümüzde halen kullanılan Bozova-Halfeti yolunun üzerinde olduğu görülür.

Halfeti ilçesi genel olarak en yoğun dönemini Bizans döneminde yaşamıştır. Bu dönemde su sarnıçlarının kullanılmaya başlanması ve şıracılık alanında bölgenin gelişmesi ile beraber bölge en zengin dönemini yaşamıştır. Günümüzdeki köylerin altında bulunan ören yerlerinin çoğu da 6. ve 7. yüzyıllarda terkedilmiş Bizans dönemi yerleşimleridir. Bu köylerin etrafında nekropollerin (antik mezarlıkların) ve kaya mezarlarının bulunma sebebi de bundan kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak, 2011 yılında yapılan envanter çalışması ile birlikte Halfeti ilçesinde yer alan arkeolojik merkezler tespit edilmiştir. Bu merkezlerden çok azı tescil edilmiştir. Sadece, Yukarı Göklü Erken Tunç Çağı nekropolünde Şanlıurfa Müzesi tarafında kurtarma kazısı yapılmıştır. Halfeti ilçesinin arkeolojik merkezlerini ortaya çıkartmış olan bir çalışma olup aradan geçen 10 yıl içerisinde bölgede ne gibi değişiklikler olmuş, bu konu ile ilgili ne yazık ki bilgi sahibi değiliz. Umarız tespit edilmiş olan yerler Şanlıurfa Anıtlar Bölge Kurulu tarafından tescil edilip koruma altına alınmıştır. Aksi takdirde Halfeti'deki ören yerlerine ait bilgiler sadece bu çalışmada yer alan fotoğraflarla sınırlı kalacaktır.